

Forfatter: Ewald, Johannes

Titel: Johannes Ewalds samlede skrifter

Citation: Ewald, Johannes: "Johannes Ewalds samlede skrifter", i Ewald, Johannes: *Johannes Ewalds samlede skrifter*, Gyldendal, (1969), s. 114. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-ewald03val-shoot-idm140321582146432.pdf> (tilgået 23. april 2024)

Anvendt udgave: Johannes Ewalds samlede skrifter

DE POËSEOS NATURA ET INDOLE (1767)

§. 1.

Ut pictura poësis erit similisque poësi
Sit pictura: refert par aemula quæque sororem,
Altérnantque vices & nomina: Muta poësis
Dicitur hæc: Pictura loquens solet illa vocari.

VERSUS hi, quibus Dufresnoy carmen suum de Varte graphicâ speciose satis orditur, omne id continent, quo eorum, qui a Simonide ad nostra usque tempora elegantius de poësi cogitarunt, quamplurimi, artem hanc definiverunt aut definire studuerunt. Picturam animatam & loquentem, aurium picturam, nec non alia permulta hisce synonyma, quibus poësin vulgo delineare cupiunt, primo intuitu piacere, inficias equidem non iverim, verum si præter ipsam rem, præstantissimum artis hujus doctorem Marmontelium consulueris, rei definiendæ haud sufficere facile invenies. Si ipsam rem consideras; istud quidem cum pictura commune habet poësis, quod res absentes ut præsentis sistat, pulchramque, vel imitatione dignam naturam imitetur: ut dotes istas ingenii atque intelligentiæ, pictoribus et poëtis æque necessarias tacito pede præteream, verum, si vel imitationis perfectionem vel rerum imitandarum copiam spectas, toto sane coelo differunt. Qvam enim certum est nos plura verba habere quam colores, remque quam libet accuratius & exactius scribi posse, quam pingi, ita Certum, affectus quoslibet actionesque insignes, perfecte magis a poeta imitari, quam a pictore. Picturæ etiam optimæ interprete sæpius egent, ita vero non poësis. Poëtæ, sui ipsius interpreti, ne dicam ipsa rerum nomina, minutias dictioni addere licet, quas penicillo exprimere ipse Raphaël frustra conaretur. Picturæ 115
semper eadem manet facies, in rebus etiam maxime mutationi obnoxiiis. Desperantem e. g. ubi pictum videris, iratum ferocem, minisque repletum vultum invenies. Hanc desperantis imitationem bonam quidem, nequaquam vero perfectam esse, facile concedes, si Didonem in Virgilio loquentem audiveris, vel si lunonem ejusdem iratam, vel si Fenelonis Calypsonem legeris. Hic non minas solum, verum etiam lachrymas invenies. Ita enim se habet cum desperante, ut omnibus affectibus, ipsaque ratione turbatis modo ferox sit modo tristis, modo audax, modo timidus; numquam vero diutius eundem vultum, eundem animum retineat. Hæc vero magis ad istam, cujus antea mentionem fecimus rerum imitandarum copiam spectare videntur: quam ut paucis attingamus, nemo me iudice, non credet, poetæ latiore admodum hac in re patere campum, ac pictori. Pictor e. g., ita Marmontel, licet rem dum movetur arripit, non tamen aliter eam exhibet ac quietam: Poëta, ut res non minori velocitate, progredi videatur in versibus quam in natura ipsâ, efficit. Hic etiam res sibi succedentes unâ complectitur, ut in versu isto: Jamque rubescebat, stellis aurora fugatis, qui & ad præteritum & ad præsens tempus pertinet. Pictor tantum, quæ oculis, non vero ita, quæ reliquis sensibus obnoxia sunt, imitatur. Virgillii istud: Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum quis quæso bene satis pingeret? Qvis penicillo exprimet istud: Clamorque virum, stridorque rudentum? Num Apelles tonitruum fragorem, vel levia Zephyrorum murmura delineare potuerit? vel quomodo Boucherius, si Venerem pinget oculis ostendet: Ambrosias comas divinum vertice odorem spirantes? Porro non solum imaginum colore affectuumque facunda enarratione commovet poësis, sed physica quoque sonorum elegantiam aures dulcissima perfundit voluptate. Illa ars pictoris colores æquat: hæc Musices 116 svavitatem addit. Qvam Musices atque picturæ in poësi conjunctionem, quicumque Græcos inprimis poëtas consuluerit facile perspiciet. Horum enim lingua, omnium, ad harmoniam istam, nemine nesciente, fuit aptissima. Quid vero multa? Ex allatis patere satis puto, ut majorem imitationis perfectionem omittam, plura admodum ad poësin pertinere objecta, quam quæ ad picturam, ideoque si definitionis instar, cuiquam phrasin istam, picturam loquentem, adhibere lubuerit eam definito suo valde angustiore ideoque falsam esse facile perspiciet. Si vero metaphora placet speculum tamen loquens quam pictura loquens, accuratius foret dictum.

§. II.

Me vero hâc in parte diutius versatum esse, nemo non mirabitur, qvicumqve hanc phrasin, metaphoræ tantum nec definitionis instar, ab artis magistris, ut credere est in medium prolatam crediderit, in primis, qvum de natura atqve indole, non vero de synonymis poëseos dicere statuerim. Definitionum vero potius qvarumcumqve optimarum recensionem optabit pariter atqve sperabit. Hic vero non fateri non possum, qvod si, ut Histriones Apollinis jactitare solent, poësis est ars divina, duo istud in eo, me iudice, consistat necesse est, qvod definitione aut careat, aut carere videatur.

§. III.

Optimi certe, qvicumqve hac in re fuerunt ut poësin definirent, vel metaphoras ut supra, vel circumscriptiones nobis dederunt, etiam has interdum nimis angustas, iusto interdum effusiores. Ita acutissimus ipse Marmontel, eum in modum, poësin circumscribere potius qvam definire mihi videtur, ut sit: Imitatio stilo harmonico facta, modo fidelis, modo ornatior, rerum, qvas natura, cum in physicis tum in moribus, habet maxime idoneas ad afficiendas ex poetæ arbitrio 117 phantasiæ & sensuum vires ut videre est ex ejusd. Poetiqve Francoise T. 1. p. 58. Ut alia, qvæ hac in descriptione minus accurata, mihi videntur, tacito pede præteream; stylus inprimis harmonicus ibi superfluum qvid puto; qvippe qvi poësin in magnas nimis angustias redigit. Licet enim eximium hæc harmonia poësi addat decus tamen si rem ipsam spectes, ad essentiam ejus nullo jure refertur. Neqve enim Telemach. Fenelonis neqve Idyll. Gesneri neqve Youngii meditationes nocturnas, neqve demum tot, qvot exstant, comoedias, ob rhythmi defectum, poëseos nomine privatarum esse, ingenue fateor. Si porro, ut vult, per naturam intelligimus complexum universum rerum voluntati supremæ subjectarum; poësin se ultra naturam extendere facile me iudice, patet; qvum Deum loqventem toties imitati sint sacri vates, ut nihil dicam de idolis paganorum, qvæ licet numqvam exstiterint, tamen naturæ autores ideoqve extra naturam fuisse crediderunt, qvi illos imitati sunt, poëtæ. Ita qvomodo, si stricte loqvendum, spiritus Miltonis, vel ad physica, vel ad moralia referes entia? Accuratissimus Batteux, qvod bene factis vidit poësin ad nullum plane principium universale reduci posse, si non ad principium imitationis totius, hac in re demonstrandâ carmina dogmatica qvæcunqve, si non etiam odas, in qvibus scilicet ipsi sentimus neqve alienorum affectuum imitatione indigemus, vel ante ocula plane non habuit, vel poëticorum numero extrudit. Filium Ariadneum sane, qvo hoc ex labyrintho evadat anxie satis, sed frustra qværit, & acute magis, qvam solide hâc de re disserit. Qvi hoc recte perspexit celeberrimus Schlegel, aliam eamqve adæqvatiorem Poëseos definitionem nobis daturus, dum Scyllam vult evitare, in Charybdim me iudice incidit. Si enim angusta nimis foret hæc poëseos definitio: Est imitatus pulchræ naturæ stilo harmonico expressa, lata nimis videtur ista Schlegeli, 118 qvod sit: Maxime sensualis vel sensus afficiens & jucundissima pulchri vel boni, vel etiam & pulchri et boni per literas expressio. Qvum enim primo an veri vel ficti boni sit nullo apice asserat, qvomodo ab eloqventia poësin discernat hæc definitio plane nescio. Ipse enim eloqventiam totidem verbis boni & pulchri per literas expressionem, deinde nominat. Veri ideam hic qvidem addit; si vero secundo, ut in eloqventia definiendâ veri, ita in poësi ficti ideam differentię specificæ loco adhibuisset; ipse, ut bene vidit, id, qvod alii obtrudit, carmina dogmatica poëseos honore privasset; ut & omnes tropos & figuras ad eloqventiam pertinere, tacite negare videtur veri notio.

§. IV.

Ut de iis, qvi vel in fictione vel in versificatione, vel demum in entusiasmo essentiam poëseos qvæsiverunt, haud multa faciam verba; istud tantum monebo, partes loco totius amplexos fuisse; qvod Batteux solide satis demonstravit, quem conferant, qvicumqve hâc de re voluerint esse certiores. His quoqve missis, qvi, jam allatis longe inferiores, loco definitionum elogia poëseos plane sesquipedalia in medium proferunt, eamqve modo artem plane divinam, modo omnium artium complexum modo præstigiaticem, modo creatricem vocant; unum tantum asseram: ab Aristotele, usqve ad Boilavium & Marmontelium neminem adhuc accuratam omniqve numero absolutam, poëseos definitionem in medium protulisse. Qvidam ex parte tantum de poësi egerunt, ut Aristoteles: de Tragoediâ scilicet & carmine epico. Alios, ut Horatium, ipsa poëseos ratio poësin recte definire non sivit. Qvilibet facile videt, poëtam potius pingere, qvam definire versus hosce:

Ingenium cui sit, cui mens divinior atqve os, Magna sonatorum, des nominis hujus honorem. Hor. Lib. 1. Serm. IV. v. 43. Alios sine dubio ipsa 119 artis amplitudo inter arctos definitionis limites eam redigere vetuit.

Sunt enim, ut supra, poëseos partes, quæ ad principium imitationis referri, & sunt, quæ non referri possunt. Dantur carmina, quorum objectum est naturæ imitatio, sunt quoque quæ ipsam naturam scopi instar habent. Sunt denique mixta, ubi utræque suis funguntur partibus. Si vero imitatio certum principium non est, ex quo essentia poëseos deduci, & ad quod omnes artis hujus species referri possunt; plurimis consentientibus tale principium habemus plane nullum. De principio fictionis, versificationis & enthusiasmi antea diximus. His addi potest istud, quod Racine senior affectuum vel perceptionis loquelam appellat; quod vero epicum carmen, nec non quæ plurimum, quod cum poësi commune habet pictura, excludere videtur. Summe venerabilis Dr. Cramer, optime huic defectui obviam iri credit, si & verarum & fictarum perceptionum mentio fieret.

§. V.

Quod vero omnium maxime poësi definiendæ obest, sunt limites, qui poësin a prosa discernent, ita confines, ut prorsus confusi numquam fere appareant. Ut supra monui sub forma prosæ poësin sæpius invenies: immo & prosam sub poëseos habitu sæpissime inveniri, nemo erit, versificium nostrorum haud prorsus ignarus, qui inficias iverit. Istud efficit ut duæ hæ artes eloquentia nempe & poesis pari passu sæpius ambulent & recte satis distingvi nequeant. Hi vero qui ex arbitraria elegantia rhythmum sc. & stilo harmonico essentialia poëseos formant; si Poëtarum nomina iis derogare dubitamus ejusmodi artis definitionem stabiliunt, quod sit Sermo, qui habet pedes vel rhythmos.

§. VI.

Ne vero me multum de nihilo dixisse mihi quisquam obiiciat, utpote qui naturam atque indolem poëseos traditurus, non quid sit, verum tantum quid non sit, dixerim, totusque in eo fuerim, ut demonstrarem, eam ad unum principium universale referri plane non posse ideoque nec definiri: paucis qualemcumque meum hæc de re sit iudicium in medium proferam idque non, quod me excellentius quid tot tantisque viris dicere vel rem acu melius tangere posse, mihi habeam persvasum, verum, ut promissi memor partibus meis quodammodo fungar. Poësin igitur ita circumscribere lubet, ut sit: Ars rebus eximiis, vel fictis, vel per se ita pulchris ut nulla fictione egeant; sermone vel physica quadam sonorum elegantia vel styli saltem sublimitate insigni, prolatis, animum lectorum vel auditorum ita commovendi, ut in quemcumque lubuerit affectum, qualemcumque sententiam transeant. Ita, quantum ad particulam propositionis hujus primam, omnes Poëseos species sive Epica sint carmina sive dogmatica sive denique alia, ad generalem ejus notionem melius puto referri, quam si cum Batteux ad imitationis principium omnia redigere conarer. Sæpius monui non pulchræ solum naturæ imitationem, verum etiam ipsam pulchram naturam poëseos objectam esse. Ita perceptiones, quas ipsi sentimus, ita dogmata, quæ licet nullam fictionem patiantur, tamen vel stilo tantum harmonico, vel iucundiore tradendi ordine vel denique aliis ornamentis ad poëseos dignitatem evehi possunt; ita quoque res sæpius per se pulcherrimæ, quibus colores etiam optimi nihil decoris addere possent. Secundo, isto: *vel physicâ quadam sonorum elegantia vel styli sublimitate* cet. differentiam quamdam specificam poëseos ab eloquentia, indicare volui, ut ipse credo, exiguo satis successu. Limites quippe utriusque artis nimis latent, quominus exacte satis unquam determinari possint. vid. supra: Hoc nihilominus certum est; poëtas semper utrisque & harmonico & soluto stilo usos fuisse & 121 uti posse, ita vero non oratores. Istum sibi semper vindicarunt vates, hunc cum disertis communem habuerunt. Et hæc me iudice est unica semper stabilita inter utrosque differentia. Alias easque permultas esse notas characteristicas equidem non negaverim. Harum vero nullæ omni tempore omnibus sui generis speciebus competunt. Ita veritatem oratori, fictionem poetæ vulgo tribuunt: sed Poëtam in dogmaticis vera, Oratorem in Panegyricis ficta sæpius proferre quis nescit? Metaphoras, Allegoriæ & Ironiæ utrisque sunt communes. Scopum porro poëseos voluptatem tantum, eloquentiæ vero & voluptatem & emolumentum esse asserunt. Quicumque vero & hanc poëseos scopum sæpius fuisse negant, in historiis male versati sint, necesse est. Ut innumera alia omittam; ad Æsopicum dogmata tradendi, hominibusque virtutes inculcandi modum tantummodo provocabo. Quid de usu Poëseos historico? Omnia fere quæ de Theogonia, Mythologia & statutis veterum ad nostra usque pervenerunt tempora, poëtis debentur. Ut nihil dicam de divinâ istâ vi citharæ Davidicæ. Verum etiam, ne voluptatem quidem semper poëseos scopum esse mihi habeo persvasum. Certe cum in omnes affectus dominium suum exercet, tristitiam & moerorem æque ac lætitiâ interdum producit, fovet interdum. Ex optimarum quarumcumque Tragoediarum enodatione, nullam sane

aliam percipio voluptatem, quam relativam istam quæ ex autoris perfectione oritur. Et si perciperem, scopum suum sane autor non obtinisset. Hac de causa quoque potius poëseos scopum in productione affectuum quoad Epica cet. & sententiarum quoad dogmatica quærere volui; quam in communem istam de voluptate, unico hujus artis fine, opinionem pedibus ire. Tantum de generali Poëseos notione. In singulas partes ejus inquirere, quum sint fere innumeræ, opus foret cui haud annus sufficeret, eoque magis 122 superfluum, quum tot tantique viri ante me, quæcumque de iis dici possunt omni numero absolverint.

§. vii.

Ut vero in notione artis hujus evolvendâ ipsius artis magistri; ita quoque in laudibus illi tribuendis vel detrahendis toto coelo discrepant reliqui. Sunt, qui plane contemnunt. Horum plerique vel sunt Maecenates, docti quidem interdum, sed omnia, quæ ad poësin spectant, fastidientes, dum scilicet ab istis quibus quotidie obruuntur næniis ad reliqua artis concludunt: vel etiam divites moriones, qui dum ex paupertate complurium Poëtarum de artis utilitate judicent, eam flocci putant: vel denique docti quidam superbiores, qui, si labores suos Herculeos, cum leviusculis Poëtarum jocis, ut loqui solent, forte comparare instituunt; nihil plane utile, nihil erudito homine dignum in poësi inveniunt. Horum, cum invidiâ ducantur, omnium sine dubio acerrimum est odium. Missos vero hosce facimus, quum & supra poëseos usum ipsi evicerimus, & sapientioribus quibuscumque constet, falli qui ultimum eruditionis gradum Poësi deberi asserunt. Falluntur vero etiam alii, qui nimiis laudibus artem hanc ad caelum usque tollunt. Ut vero abunde pateat, quæ quantæque laudes bono partibusque suis rite fungenti poëtæ debeantur, attributa ejus necessaria pariter ac officia, exponam ut potero brevissime, totus hac in re Marmontelium secuturus.

§. VIII.

Dotes igitur poëtæ necessariæ sunt intelligentia, phantasia & vires animi sentientes. Hæ quidem in poëta ita nato præminent & dominantur, sed nisi lumine illius iuventur, sæpissime errant. Intelligentiæ vires pro variis poëseos generibus varie sese exserunt; quæque facultatum animi habet, ubi regnet carminum genus. Altitudo animi 123 cernitur in Odâ carmine Epico & Tragoedia: facilitas in Epistolis familiaribus: acumen in Epigrammate: in Comoedia omnes fere sese exserunt vires. Facultatem præterea habere debet sui ipsius obliviscendi, induendi personam illius, quam pingere vult, illius mores cupiditatesque adsumendi, eosque sermones usurpandi, eaque agendi, quæ si ille ipse adesset ageret & usurparet. Hæc facultas, consuetudine hominum, naturæ consideratione & exemplorum cujusvis generis imitatione formatur: ab ipsa natura vero acceperit necesse est poeta animum tenerum, cereum flecti & efficacem. Sensu seu gustu veri & pulchri gaudeat. Hic suâ naturâ non differt a sagacitate ingenii animique facultate sentiente connatâ, quod vero ab arte accedit, studio & usu sibi acquirit poeta. Judicium aurium inprimis ad eum pertinet. Præter cognitionem artis ipsius tam quod ad regulas, quam quod ad exempla, Poeta se ipsum nosse debet ingeniique vires habere exploratas, atque ita, an sibi Musæ faveant necne, intelligere. Lingvæ cognitionem habeat perfectissimam. Hominem in primis cognoscat, neque nudum tantum, sed quam consuetudo, pro loci & temporis differentia, naturæ simplicitati mutationem & faciem attulerit. Huc pertinent religio, leges, disciplina, mores, diversæ imperiorum formæ cet. Mores inprimis hominum respiciat. Naturam & simplicem & arte, ut ita loquar, emendatam habeat cognitam. Mythologiæ nequaquam debet esse ignarus. Veteres pariter ac recentiores poëtæ sibi familiares reddere, omniumque artium cognitionem sibi utilem credere debet. Ex hisce quæ pluribus in sæpe nominato Marm. exponuntur, satis patere credo, poëtæ, qui & dotibus arti suæ necessariis præditus est, & dotes hasce justo more excoluit, haud ultimas laudes deberi; immo poësin haud immerito, si non ad utilissimas tamen ad difficillimas artes referri.

§. IX.

Ante vero quam hæc qualiacumque fuerint de poësi Meletemata finivero, ex nuper allatis boni Poëtæ requisitis duo monita non possum non elicere. Sunt scilicet. qui invito etiam Apolline Parnassum scandere volunt. Hi licet omnibus naturæ dotibus careant; hunc defectum lectione sedulâ assiduis meditationibus immo anxio sudore emendare student. His dictum volo: Poëtam nasci; non fieri. Sunt alii, excellenti ingenio, omnibusque, quæ natura ad Poëtam procreandum suppeditare potest, præditi; qui vero connatis dotibus freti, omnia ad illas excolendas necessaria prorsus omittunt. Hi persuasum sibi habeant: *Bonam Poëtam fieri non nasci.*